

Om Fredrikke Tønder Olsen (1856-1931)

Fredrikke Tønder Olsen ble født på handelsstedet Kopardal, beliggende i nåværende Dønna kommune. Det berettes at Fredrikke tidlig viste sin begavelse gjennom stor interesse for tegning, malerkunst og litteratur. Hva angår det siste leste hun allerede som ung jente "Amtmannens døtre".

Kildene forteller at Fredrikke levde et fascinerende og spennende liv til tross for sine handikap som svaksynt og tunghørt. Hun måtte avbryte sin karriere som gravørlærling fordi synet sviktet. Fredrikke hadde som motto: "Er du halt, er du lam, har du vilje kjem du fram." Fredrikke Tønder Olsen skaffet seg agentur som forsikringsagent, og var faktisk den første nordiske, kvinnelige forsikringsagent. Fredrikke ble kjent som en dyktig agent som gjorde et utmerket arbeid, men etter 7 år måtte hun slutte siden synet sviktet helt.

Fredrikke oppdaget fort behovet for visergutter, og startet Norges første viserguttbyrå. Hun var kjent som en dyktig og framtidsrettet bedriftsleder, der hun viste stor omsorg for sine ansatte. Blant annet innførte hun som den første bedrift i Norge vinterferie for sine ansatte.

Samtidig var hun ei aktiv kvinnesakskvinne. Hun stilte gratis leseværelse for kvinner, inspirerte dem til utdanning og hjalp dem med litteratur. Blant hennes andre meritter i kvinnesaken kan nevnes at hun opprettet et legat på kr. 30 000,- for kvinner; var æresmedlem i kvinnesaksforeningen i mange år; var med på å starte kvinnesaksbladet "Norges kvinder" som hun senere regelmessig støttet økonomisk.

Etter sin død ble hun hedret av Norges fremste kvinnesakskvinner. Blant annet er det reist en bauta over henne på Vår Frelses Gravlund i Oslo. Fredrikke Tønder Olsen regnes som ei særpreget og aktiv kvinne, viljesterk, målbevisst, opptatt av rettferdighet og likhet mellom kjønnene.

Svein Laumann

Seminaret ble arrangert av Høgskolen i Nesna, Sameskolen i Tärna, Sameskolen i Hattfjelldal, Samisk kultursenter – Sijti Jarnge, Hattfjelldal og Mosjøen vid. skole.

Gjennomført med økonomisk støttet fra Sametinget i Norge og Nordland Fylkeskommune

Innhold

<i>Program</i>	4
<i>Daglig leder Harald Balto, Sijti Jarnge</i>	5
<i>Rådsmedlem Sametinget, Norge Jarle Jonassen,</i>	7
<i>Statssekretær Berit Oskal Eira, Arbeids- og inkluderingsdepartementet</i>	11
<i>Førsteamanuensis Jon Todal, Samisk høgskole</i>	16
<i>Førsteamanuensis Gro Ween, Universitetet i Oslo</i>	19
<i>Maja Dunffeld, Førsteamanuensis i duodji. Samisk Høgskole</i>	20
<i>Professor Peter Skiöld og forsker Per Axelsson, Center for samisk forskning, Umeå</i>	23
<i>Avdelingsleder Knut Berntsen, Høgskolen i Nesna</i>	28
<i>Deltakerliste</i>	29

Program

Torsdag 26.januar

Kl. 12.00 : Lunsj

Del 1: Vitalisering av samisk språk og kultur

Kl. 13.00 : Daglig leder Harald Balto, Sijti Jarnge,

Kl. 13.10 : Rådsmedlem Jarle Jonassen, Sametinget i Norge

Kl. 13.40 : Sametingspresident Lars-Anders Baer, Sametinget i Sverige

Kl. 14.10 : Statssekretær Berit O.Eira **Uteble p.g.a. flyforsinkelser**
Førsteamanuensis Jon Todal, Samisk høgskole

Kl. 14.40 : Kaffe

Del 2 : Vitalisering av samisk språk

Kl. 15.00 : Førsteamanuensis Gro Ween, Universitetet i Oslo

Kl. 15.40 : Ph.D Mikael Vinka, Umeå universitet :

Kl. 16.20 : Pause

Kl. 16.30 : Liv Karin Joma, Sami Allaskuvla

Kl. 18.30 : Festmiddag. Toastmaster Kjell Øksendal
Musikalske innslag med Paal Fagerheim og
Lawra Somby fra Adjagas og Ola Stinnerbom

Fredag 27.januar

Kl. 08.00 : Frokost

Del 3. Kulturvitalisering

Kl. 09.00 : Koreograf Ola Stinnerbom, Kompani Nomad

Kl. 10.00 : Kaffe

Kl. 10.20 : Førsteamanuensis Maja Dunfjell, Samisk høgskole

Kl. 11.00 : Dr.art Bjørg Evjen, Universitetet i Tromsø.

Kl. 11.00 : Pause

Kl. 11.45 : Professor Peter Skiöld og forsker Per Axelsson,
Center for samisk forskning, Umeå

Kl. 12.15 : Skisse til sørsamisk forskningsprosjekt v/ førsteamanuensis Ove Larsen,
førsteamanuensis Jostein Lorås og stipendiat Sigbjørn Dunfjell

Kl. 12.45 : Oppsummering v/ avdelingsleder Knut Berntsen, Høgskolen i Nesna

Kl. 13.00 : Lunsj

Seminarleder: Direktør Sten Rino Bonsaksen, Høgskolen i Nesna

Daglig leder Harald Balto, Sijti Jarnge

Forsknings- og utdanningsseminar for Helgeland og Västerbotten 26. - 27.1 2006. Velkommen

Sametingspresident, sametingsrådsmedlem, forelesere, konferansedeltakere velkommen til Sijti Jarnge, sidaenes midtpunkt, samesamfunnets midtpunkt.

Vi er en liten arbeidsplass og til tider er kan det være stille her. Det er derfor viktig for oss at vi har slike konferanser. Det blir mer folksomt. Ideer blir utklekket og vi får utvidet vår horisont, samtidig med at konferansedeltakere får innblikk i hva holder på med og blir kjent med våre lokaliteter. Vi arrangerer denne konferansen for tredje gang i samarbeid med Høgskolen i Nesna, Sameskolen i Hattfjelldal, Sameskolen i Tärna og Mosjøen videregående skole.

Temaet på denne konferansen er "styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten". Med fokus på kultur- og språkvitalisering.

Hvor viktig er det å få høynet kompetansen/utdanningen blant sørsamene. Allerede i 1850-årene uttalte den store skolemannen Hartvig Nissen følgende om behovet for utdanning: "**Tiden krever at der vites meget**".

Og hva skal vi si i dag: Et samfunn som er i raske endringer. Skal man klare endringene må man ha en del basiskunnskaper. Med en del basis kunnskaper er det ikke så vanskelig å skifte yrke.

Et felles språk er en av de viktigste faktorer i et hvert samfunn. I dag har formidlingen av kunnskaper om den samiske kulturarven i større grad blitt overført til

utdanningsinstitusjonene. Det er derfor spesielt viktig at skolen og utdanningsinstitusjonene gjøres i stand til å forvalte ansvaret for vedlikehold og utvikling av samisk språk og kultur.

Vi må ta i bruk de moderne hjelpemidlene for å gi samiske barn/ungdom språket og tilhørigheten til sin egen kultur. Ikke som en erstatning for de tradisjonelle måtene å gjøre det på, men som et supplement.

Dette kan vi gjøre med å utvikle en samarbeidsmodell mellom senteret her og Sameskolen i Hattfjelldal, de videregående skolene i området og Høgskolen i Nesna. En av forutsetningene for at vi skal lykkes er at vi får opprettet et Sørsamisk Kompetansebibliotek og Sørsamisk Arkiv ved kultursenteret. Da kan vi gi studenter mulighet for å ha studieplass her. Det vil gi senteret spennende muligheter og en sentral rolle i utviklingen av sørsamisk språk og kultur.

Skal vi få samiske forskere, kreves det at de har høyere utdanning. Vi ønsker at samer er med og forsker på samiske forhold. Spesielt sørsamer som kan forske på sørsamisk språk, kultur og samfunnsliv. I den tiden jeg studerte sørsamisk, så jeg at det var mange uklare grammatikalske forhold. Derfor vil forskningen på sørsamisk språk være viktig for normering av språket.

Jeg skal ikke si så mye om programmet, men nevne de to kunstneriske innslagene vi skal ha i kveld og i morgen formiddag.

Festmiddagen blir på Sameskolen klokken 18.30 i kveld. Toastmaster Kjell Øksendal Musikkinnslag med Paal Fagerheim og Lawra Somby fra Adjagas.

Kulturinnslag med koreograf Ola Stinnerbom, Kompani Nomad i morgen rett etter frokost.

Ord for dagen!

Jeg er veldig glad for å være her. Men la oss se sannheten i øynene; i min alder er man glad for å være hvor som helst!

Da vil jeg atter en gang ønske alle velkommen og lykke til med konferansen!
Takk!

Rådsmedlem Sametinget, Norge Jarle Jonassen,

Kjære forsamling

Jeg vil på vegne av Sametinget takke for invitasjonen til denne konferansen i Hattfjelldal om styrking av samisk språk og identitet. Som rådsmedlem med ansvar for Sametingets oppvekst- og opplæringspolitikk ser jeg det som svært nyttig å overvære konferansen

Det er viktig med slike konferanser der vi får satt på dagsorden sørsamisk skole, behovet for forskning og faglige diskusjoner.

Kunnskapsformidling er et sentralt tema for Sametingets arbeid. Kunnskap om egen historie og opplæring i og på vårt eget språk er spesielt viktig for vår identitetsfølelse og – utvikling.

Spesielt i det sørsamiske området hvor samene bor spredt, og hvor vi utsettes for stort press fra storsamfunnet er det viktig med kunnskapsformidling til det samiske folket men også til samfunnet generelt.

Sametinget jobber kontinuerlig for at kompetanse i det samiske samfunnets utvikles og styrkes, og for en individuell rett til opplæring på samisk. Det er en stor utfordring å få på plass et lovverk som sikrer alle samiske barn og unge en individuell rett til opplæring på samisk. Samiske barn og unge har krav på, og en rett til å få undervisning på samisk som ivaretar barnas muligheter til å tilegne seg kunnskap om samisk språk og historie.

Sametinget har som mål at Sametinget gies myndighet til å fastsette innhold og form i opplæring av samiske barn fra barnehagenivå til høyere utdanning.

Den samiske læreplanen for den 10-årige grunnskole – L97S – var en milepæl i samisk utdanningshistorie.

Sametinget vil arbeide for at Kunnskapsløftet også tar utgangspunkt i den samiske elevens og det samiske samfunnets behov, og at det utvikles en helhetlig samisk opplæringspolitikk fra barnehage til videregående opplæring.

Nye samiske lærerplaner er under utarbeiding og de fleste lærerplanforslag er ferdig fra Sametingets side.

I forbindelse med lærerplanarbeidet mener Sametinget at urfolksbarns kulturelle verdier må ivaretaes ut fra menneskerettighetene og FNs barnekonvensjon om barns rettigheter. Vi mener også at de samiske læreplanene skal være likeverdige med de nasjonale uten å være identisk. De samiske læreplanene skal tydeliggjøre hvordan den samiske skole kan møte ei ny tid og nye krav med helhetlig kunnskap basert på samisk språk, kultur og levemåte.

Forståelsen for samisk kultur er nødvendig for at det samiske språket skal kunne anerkjennes. Det er nødvendig, slik at det blir lettere for samisktalende å bruke språket sitt. For at språket skal overleve, er det ikke nok at språket kun høres og snakkes, det må også synes.

I den forbindelse er Sametinget tilfreds med at Snåsa kommune har søkt om og bli innlemmet i forvaltningsområde for samisk språk. Selv om bare en kommune i det sørsamiske område har søkt, vil dette bidra til at det sørsamiske språket blir synliggjort i en offentlig sammenheng. Dette har stor betydning for synliggjøringen av det

sørsamiske språket. Sametinget har anbefalt ovenfor departementet at Snåsa kommune blir opptatt i forvaltningsområde for samisk språk.

Det er en stor utfordring for Sametinget, og de bevilgende myndigheter å få utviklet nye sørsamiske læremidler, og at disse blir ferdigstilet innen rimelig tid. Det handler ikke bare om økonomiske ressurser, men i like stor grad mangel på kvalifiserte fagfolk. Sametinget ønsker å satse mer på rekrutteringstiltak for de som velger og studere sørsamisk, og å sikre kompetanseheving for sørsamiske lærere og førskolelærere. I Sametingets budsjett for 2006 (stipend høyere utdanning) vil de som velger sørsamisk høyere utdanning bli prioritert

Sametinget ønsker å endre § 6-3 i opplæringsloven slik at alle samiske elever har en individuell rett til opplæring på samisk, både i grunnskolen og i videregående opplæring. Gjeldende lov sikrer kun individuell rett til opplæring i samisk utenfor forvaltningsområde for samisk språk.

Barnehagen er en viktig institusjon når det gjelder samisk språk- og identitetsutvikling. Sametingsrådet arbeider for at det kanaliseres ressurser til kompetanseheving slik at ansatte i barnehager innehar nødvendig faglig og språklig kompetanse. I den sammenheng ble det for inneværende studieåret lyst ut stipend spesifikt til studenter i sørsamisk område som ville ta førskolelærerutdanning.

Sameskolene i Hattfjelldal og på Snåsa har bidratt til at mange unge har fått undervisning i sørsamisk språk og kultur. Sameskolen i Hattfjelldal har i år flere barn som har samisk som førstespråk. Sametinget har arbeidet for å opprettholde sameskolene,

for de utgjør grunnpilaren i sørsamisk skole med samisk innhold

Det ble etablert et hjem skole prosjektet som Fylkesmannen i Nordland hadde ansvaret for og som også Sametinget har vært med å finansiere. Dette prosjektet har medført at flere elever har fått opplæring i samisk ved hjemmeskolene.

Elgå Oppvekstsenter i Engerdal kommune har de siste fem årene hatt et språkstimuleringsprosjekt som har bidratt til at barn, men også foreldre har blitt stimulert til å snakke samisk og har derfor fått mulighet til å velge samisk som førstespråk i skolen. Sametinget er opptatt av at dette prosjektet videreføres og har tatt opp med Kunnskapsdepartementet om å finne en løsning for å opprettholde og utvikle Elgå oppvekstsenter.

For å utnytte faglig og spesielt samisk språklig kompetanse, i barnehager og skoler, har Sametinget tatt opp med Kunnskapsdepartementet at det utvikles et samarbeid over landegrensene til Sverige. Spesielt i Lule- og sørsamisk område er det viktig å få på plass et slikt samarbeid. Sametinget arbeider også for å utvikle felles nordiske samiske læreplaner i relevante fag.

Sametinget har inngått samarbeidsavtaler med flere fylkeskommuner, blant annet fylkeskommunene i Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Hedmark og den sørsamiske delen av Nordland fylke.

Det er en stor utfordring for Sametinget og Fylkeskommunene å utvikle et videregående opplæringstilbud slik at vi får en helhetlig 13- årlig utdanningsløp med samisk innhold. Det er viktig at det utvikles et nettverk mellom de videregående skolene som i dag gir opplæring i samisk språk og kultur.

Sametinget og Regjeringen har forhandlet seg fram til en konsultasjonsordning som

forplikter Regjeringen og konsultere Sametinget i saker som spesielt angår den samiske befolkning. Sametinget er svært godt fornøyd med at det er inngått en slik avtaler, og vi forventer at vi i fellesskap skal greie å styrke og utvikle det sørsamiske området til det beste for den samiske befolkning.

Forskning

Samisk forskning er av avgjørende betydning for at det samiske samfunnet skal bevares og styrkes og utvikles gjennom kompetanse. Og forskningen er nødvendig for å styrke kunnskapen om samisk kultur, språk, samfunns- og næringsliv generelt sett og spesifikt også da stadig flere politiske beslutninger baseres på forskning – også i Sametinget.

Sametinget har gitt Kunnskapsdepartementet signaler om strakstiltak for å få satt i gang en økning i rekrutteringen til forskning på lule- og sørsamisk kultur og språk. Dette vil være med å bidra til å hjelpe Sametinget i den politiske utformingen av tiltak i forhold til disse områdene.

Sørsamisk språk er under spesielt sterkt press fordi den sørsamiske befolkningen bor spredt over store områder. Også Samerettsutvalget har uttalt at det er et skrikende behov for forskning om sørsamisk språk, kultur og samfunn. Det bør foretas ei grundig kartlegging av det sørsamiske forskningsbehovet. Berørte institusjoner bør arbeide for et nærmere nettverkssamarbeid mellom høgskolene og forskningsinstitusjonene i sørsameområdet.

Ved utgangen av 2005 gikk programperioden for Forskningsrådets ”Program for samisk forskning” ut. Sametinget har i lang tid arbeidet for at programperioden må forlenges med ytterligere fem år - og at programmet må ha en bredere profil som setter langt større

fokus mot sørsamiske problemstillinger. Heldigvis har vårt arbeid gitt resultater.

Både regjeringen og Forskningsrådet har gitt tydelige signaler om at programmet skal forlenges med fem nye år og at det blir stilt større midler til disposisjon. Dette er helt nødvendig for at ei større satsing på sørsamisk forskning skal finne sted, og kan også bidra til at vi får sørsamisk representasjon i Forskningsrådets organer.

Den 23. og 24. februar avholder Forskningsrådet i samarbeid med Sametinget sin avslutningskonferanse for det nåværende ”Program for samisk forskning”. Sametinget er allerede i dialog med Forskningsrådet hvordan det nye programmet bør utformes. I tillegg er det innført faste årlige møter med Forskningsrådet og Sametinget har kontakt med de fleste instanser i Forskningsrådet som har relevans for samisk forskning. Sametinget har dessuten i mange år tatt til orde for at det også bør opprettes et eget samisk forskningsråd. Samisk forskningsråd vil kunne bidra til ei vesentlig økning av innsatsen innenfor samisk forskning. Samisk forskningsråd vil kunne opptre som et strategisk organ for den videre utviklingen av samisk forskning og vil føre til langt større forutsigbarhet for samiske forskere. Dette vil gi positive ringvirkninger for rekrutteringen til samisk forskning. Vi vet at høyt kvalifiserte personer som spesielt behersker samisk språk er etterspurt i mange deler av arbeidslivet. Samisk forskningsråd kan bidra til at ikke alle disse forsvinner til andre deler av arbeidslivet. Samtidig må det være rom for samiske forskere som ikke behersker det samiske språket, men som likevel har en samisk erfaringsbakgrunn som er betydningsfull i forskningssammenheng fordi man kjenner kulturen. Sametinget og Samisk parlamentarisk råd ønsker ei allsamisk løsning der samisk forskningsråd skal bidra til utvikling av forskning i hele det samiske området.

Samisk statistikk og annet vitenskapelig materiale bør gjøres bedre tilgjengelig både for forskere og for allmennheten. Sametinget arbeider for at det etableres et samisk arkiveringssystem som har de nødvendige rammevilkår slik at datainnsamling blir enklere for forskere på samiske spørsmål. Dokumentasjon er i denne sammenhengen også med på å styrke samisk identitet og som vitenskapelig språk.

Det samiske samfunnet er som alle andre samfunn i endring. Endringene skjer hurtigere enn før, og stadig flere politiske beslutninger baseres på forskning, også i Sametinget. Hvis vi selv skal kunne påvirke det framtidige samiske samfunn må samisk forskning utvikles ytterligere, slik at det ikke bare blir andre forskere som beskriver det samiske samfunnet utenfra. Det er også viktig at samisk språk benyttes innen forskning i større grad. Dette må til

om språket skal revitaliseres og overleve i en høyteknologisk verden. Vi skal også huske at moderne teknologi gir det samiske språket gode utviklingsmuligheter. Blant annet er samisk språkopplæring ved hjelp av lyd- og bildestudioer og opprettelsen av Samisk orddatabank på internett muligheter som teknologiens kontinuerlige utvikling har bidratt med. Mellommenneskelig og offentlig kommunikasjon skjer stadig oftere via data og andre teknologiske hjelpemidler som mobiltelefon, e-post osv. Sametinget jobber for at slik kommunikasjon teknisk sett skal kunne foregå på samisk uten at det blir et merarbeid for brukeren i forhold til benytte majoritetsspråk.

Jeg ønsker dere lykke til med konferansen og håper at den kan bidra til ny giv til arbeid innen skole og forskning her sør.

Statssekretær Berit Oskal Eira, Arbeids- og inkluderingsdepartementet

(Statssekretæren ble forhindret fra å komme på seminaret p.g.a. flyproblemer. Hennes påtenkte innlegg tas med i denne rapporten)

Hattfjelldal er et viktig kraftsentrum for sørsamisk språk og kultur. Samisk kultursenter, Sijti Jarnge, spiller en viktig og aktiv rolle i arbeidet med vitalisering av samisk kultur og språk i området. Det arbeidet som pionerer og ildsjeler for den sørsamiske kultur har nedlagt og nedlegger, her og andre steder i sørsamiske områder, har muliggjort og muliggjør at levende sørsamisk språk og kultur overføres fra generasjon til generasjon.

Hovedtemaet ved dette seminaret er vitalisering av samisk språk og kultur. Bakgrunnen for behovet for vitalisering er den harde fornorskingsprosessen den norske stat påførte det samiske folket fra midten av 1800- tallet til siste halvdel av 1900- tallet. Fornorskingsprosessen påvirket ikke bare samenes mulighet til å lære det samiske språk og de samisk kultur, men påvirket også samenes syn på seg selv. Dette førte til at mange søkte å tilegne seg norsk kultur og norsk språk for å bli opptatt som likeverdige medlemmer av det norske samfunnet. Assimileringsdynamikk ble således både et ytre (fra det norske samfunnet) og et indre (fra det samiske lokalsamfunnets side) press på det enkelte mennesket til å forlate sin samiske kultur og samisk språk.

Vi kan selv tenke oss hva det har kostet av personlig styrke, vilje og mot hos de mennesker som påtok seg arbeide med å snu denne utviklingen. Sørsamene har vært aktive i dette arbeidet helt fra Elsa Laula

Renberg tok initiativ til det første samelandsmøtet i 1917.

For at en kultur skal vitaliseres er man avhengig av den oppvoksende generasjon lærer de kulturelle kodene, verdssystemet kulturen er bygget på, kulturens historie og språket. Videre er en kulturell vitalisering avhengig av at den oppvoksende generasjon identifiserer seg med kulturen og kjenner den som en viktig del av egen hverdag.

En viktig basis for den kulturelle revitaliseringen er at samisk språk og kultur blir en synlig og levende del av samfunnet både på det lokale og regionale plan. Samarbeidsavtalene Sametinget har inngått med Nordland, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Hedemark fylkeskommuner er av stor betydning i denne sammenheng. Avtalene sikrer at flere tar et ansvar for finansiering og gjennomføring av nødvendige tiltak for samene i området.

I Soria Moria erklæringen har Regjeringen understreket at vi vil føre en samepolitikk som skal tjene den samiske befolkningen slik at samisk språk, kultur og samfunnsnivå skal ha en sikker fremtid i Norge.

Revitalisering og utvikling av samisk språk er og har vært en hjørnestein i utviklingen av en felles samisk identitet. De sørsamiske kultursentrene har spilt en viktig rolle i revitaliseringen av sørsamisk språk. Sameskolene i Hattfjelldal og Snåsa, samt oppvekst og lokalsenteret i Brekkebygd på Røros og Elgå oppvekstsenter er viktige

kompetansemiljøer for sørsamisk undervisning.

For å redusere det vanskelige valget foreldre står overfor mellom å gi barna en mulighet til å lære samisk og det å la barna få lov å vokse opp og bo i sitt hjemmemiljø støtter jeg arbeidet som nå pågår for å gi samiske barn opplæring gjennom fjernundervisning ved hjemmeskolen. Arbeidet med å utvikle ressursentre ved sameskolene på Snåsa, Hattfjelldal og Røros er viktig i denne sammenheng.

Det er Regjeringens målsetting å bevare og styrke det samiske språk, herunder det sørsamiske språket. På denne bakgrunn vil vi bl.a. prøve å finne gode løsninger for sørsamisk undervisning i Grunnskolen, samt styrke rekrutteringen til videreutdanning i sørsamisk. I denne sammenheng arbeider vi for å få fjernet den spesielle studieavgiften på 10.000 kroner for å studere sørsamisk på høgskolenivå.

Skolen spiller en viktig rolle i arbeidet med å styrke og utvikle samisk kultur og samfunnsliv. Gjennom en opplæring bygget på samisk språk og kultur, vil samiske elever få en sikker forankring i det samiske samfunnet og utvikle en positiv kulturell identitet. Utdanning for samer med utgangspunkt i samisk språk og kultur er en viktig forutsetning for levedyktige samiske samfunn. Samenes innflytelse på innholdet i skolen er derfor viktig.

Sametinget har myndighet til å fastsette forskrifter om læreplaner for opplæring i samisk språk i grunnskolen og i den videregående opplæringen, og for særskilte samiske fag i den videregående opplæringen. Videre skal Sametinget i samråd med departementet lage utkast til forskrifter om andre særskilte læreplaner for samiske fag. Sametinget har ut fra dette laget utkast til de samiske læreplanene til Kunnskapsløftet som

skal innføres høsten 2006. Læreplanene er nå ute på høring. Regjeringen ser frem til et godt samarbeid med Sametinget i prosessen mot den endelige fastsettelsen av disse læreplanene.

Samarbeid om språkutvikling og språkundervisning på tvers av landegrensene er viktig for å styrke de små samiske språkmiljøene. Det er på denne bakgrunn spesielt positivt at dette seminaret er arrangert i samarbeid med Sameskolen i Tärna på svensk side. Ekspertgruppen som har utarbeidet utkast til en nordisk samekonvensjon har foreslått en rekke tiltak som skal bidra til å redusere landegrensens betydning for samene, slik at vi kan utøve vår virksomhet over grensene og dra fordel av samfunnsmessig service i de tre land uten at statsborgerskap eller bosetting skal være til hinder for dette. I artikkel 12 i konvensjonsutkastet er det bl.a. uttrykt at statene skal treffe tiltak for å gi samer som er bosatt i et av de tre land, muligheter til å få undervisning, helsetjenester og sosialtilbud i et annet land når dette fremstår som mest formålstjenlig.

Kunnskapsdepartementet tok høsten 2005 kontakt med det svenske utdanningsdepartementet med forslag om at representanter fra det norske og svenske departementet skal møtes for å avklare juridiske og økonomisk/administrative forhold omkring et samarbeid om grunnskoleopplæring over grensen. Dette skal vi følge opp videre.

Et levende samisk språk er en viktig bærebjelke i utviklingen av det samiske samfunnet og samisk kultur. En viktig oppgave er derfor at det samiske språk skal få større plass i det offentlige rom, og være en selvfølgelig del av det totale kulturbildet i Norge Etter revisjonen av språkkapitlet i sameloven høsten 2005 skal forvaltningsområdet for samisk språk fastsettes av Kongen i statsråd. Dette betyr at

regjeringen kan avgjøre hvilke kommuner som skal inn i forvaltningsområdet uten at det behøver å legges frem for stortingset. Fra 1.1.2006 er Tysfjord kommune innlemmet i forvaltningsområdet. Jeg er kjent med at Snåsa kommune har søkt å bli innlemmet i forvaltningsområdet. Snåsa kommune hadde imidlertid en del forbehold i sitt vedtak som må avklares før en innlemmelse vurderes. Regjeringen anser det som viktig at det samiske språket styrkes over hele landet og er derfor positive til at flere kommuner kommer inn under forvaltningsområdet for samisk språk. Departementet vil sette i gang en evaluering av samelovens språkregler.

Ettersom den sørsamiske befolkningen bor meget spredt er den kulturelle revitaliseringen en stor utfordring for den sørsamiske befolkningen. Kulturelle sentra hvor folket kan møtes og utøve sitt kulturelle fellesskap er av stor betydning for å skape samiske arenaer i en dominerende ikke-samisk samfunnskontekst. De samiske skolene språk- og kultursentrene spiller en viktig rolle i denne sammenheng. I den forbindelse vil Regjeringen arbeide for å styrke Saemien Sijte i løpet av perioden. Statsrådene fra Kulturdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet hadde et møte med Samien Sijte i går. Begge statsrådene ga uttrykk for positiv vilje til imøtekomme en søknad fra Samien Sijte, forutsatt at alle formelle sider ved utbyggingen er avklart. Regjeringen har for 2006 styrket bevilgningen til Sametingets arbeid med samisk kultur med 7 millioner kroner. Sametinget foretar selv prioriteringen for hvordan beløpet skal brukes.

Regjeringspartiene har i Soria Moria erklæringen bebudet bl.a. fremleggelse av en stortingsmelding om samisk kultur. Målet må bl.a. være å presentere status for de ulike tiltak og spesielle behov som bør gjennomføres for å styrke samisk kultur og

samiske kulturytringer. Arbeidet med meldingen må skje i nært samarbeid og med medvirkning fra Sametingets side.

En trygg samisk oppvekst er avhengig av at det kulturelle møtet mellom samer og ikke-samer er preget av respekt og gjensidig kunnskap. En viktig basis for utviklingen av norsk samepolitikk er og har vært at økt status, økt synliggjøring og økt kunnskap om samiske forhold skal skape positive holdning til samiske spørsmål om hos allmennheten.

Kunnskapsformidling er en viktig oppgave i arbeidet med integrering og likeverdig sameksistens mellom det samiske folk og den øvrige befolkningen i Norge. Spesielt viktig er det at alle norske elever får en grunnleggende kunnskap om samisk kultur og samiske samfunnsforhold gjennom grunnopplæringen. I den sammenheng ble det i læreplanverket for den 10-årige grunnskolen av 1997 innført sterkere krav til kunnskapsformidling om samiske forhold på alle aktuelle fagområder. Dette feltet er ytterligere styrket i læreplaner for kunnskapsløftet som bli innført fra høsten 2006.

Veiviserprosjektet som er et samarbeid mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Samisk høgskole består av 3 ungdommer gis et ett-årig stipend for å reise rundt i landet for å informere ikke-samisk ungdom om samiske kultur og samiske forhold er av stor betydning i denne sammenheng. Prosjektet som til nå har pågått i 1 1/2 år har ført til mange positive møter mellom de samiske veiviserne og ikke-samisk ungdom over hele landet.

Et annet viktig moment i vitaliseringen av samisk kultur og språk er at det samiske samfunnets fremtid skal være sikkert fundamentert hos det samiske folk og gjennom det samiske folks egne

prioriteringer. Opprettelsen av Sametinget la grunnlaget for at det samiske folk og staten kan møtes på likeverdig grunnlag. Sametinget representerer det samiske folk og samiske interesser og er således komplementært med regjeringen og storting som representerer alle som bor i Norge.

Sametinget er Regjeringens viktigste premissleverandør og dialogpartner i samepolitikken. Samarbeidet mellom Regjeringen og Sametinget har utviklet seg gjennom praksis og dialog, og regjeringen ønsker å videreutvikle gode samarbeidsrelasjoner. Regjeringen og Sametinget vil ha et gjensidig ansvar for at dette samarbeidet blir godt og konstruktivt. Prosedyrene for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget som ble undertegnet av kommunal- og regionalministeren og sametingspresidenten i mai 2005 har som mål at det skal søkes å oppnå enighet mellom statlige myndigheter og Sametinget når det overveies å innføre lover eller tiltak som kan påvirke samiske interesser direkte. Videre skal det legges til rette for utviklingen av et partnerskap perspektiv mellom statlige myndigheter og Sametinget som virker til styrking av samisk kultur og samfunn samt utvikle felles forståelse for situasjonen og utviklingsbehovet i samiske samfunn. Konsultasjonene skal foregå i god tro og med målsetting om å oppnå enighet om foreslåtte tiltak – selv om det ikke alltid er mulig å komme til enighet.

Regjeringen fører nå konsultasjoner i mange viktige saker med Sametinget, herunder konsultasjoner om opprettelse av utvalg for å utrede fiskerettigheter i Finnmark, om samiske lærerplaner og om revisjon av reindriftsloven. På sistnevnte deltar også NRL. Regjeringen har i Soria Moria erklæringen understreket at Sametinget må ha en reell innflytelse på områder som er viktig for det samiske samfunn. Sametinget

har gjennom de år som er gått siden opprettelsen fått overført myndighet på en rekke områder hva gjelder kultur, næringsutvikling og utdanning. Dette er en prosess som stadig pågår i dialog mellom Regjeringen og Sametinget. Finnmarksloven og opprettelsen av Finnmarkseiendommen vil gi Sametinget myndighet i forvaltningen av grunn og naturressurser i Finnmark. Finnmarksloven slår fast at samene gjennom langvarig bruk av land og vann har opparbeidet seg rettigheter til grunn i Finnmark.

Det nye samerettsutvalget som ble oppnevnt ved kgl. resolusjon 1. juni 2001, skal utrede spørsmålene omkring den samiske befolknings rettslige stilling når det gjelder retten til, og disponering og bruk av land og vann i samiske bruksområder utenfor Finnmark fylke. Jeg har selv fratrudd som medlem i utvalget etter jeg ble utnevnt som statssekretær. Utvalget skal etter planen avgi sin innstilling innen utløpet av neste vinter. Utvalget står overfor store utfordringer blant annet fordi eiendoms- og bruksrettighetsforholdene er mindre oversiktlige i dette området enn i Finnmark, og fordi større områder er underlagt privat eiendomsrett i disse deler av landet. At det foreligger områder hvor samer har rettigheter, og at det også kan foreligge eiendomsrett, kjenner vi fra Svartskogsaken. Også i sørsamiske områder har samer utnyttet og hevdet vesentlige områder. Samerettsutvalget står overfor store utfordringer når det gjelder spørsmål om å konstatere og avgrense samiske rettighetsområder.

Næringene i de samiske områdene er viktige bærebjelker i den samiske kulturen. Spesielt i de sørsamiske områdene har reindriften hatt en avgjørende rolle for opprettholdelsen og videreføringen av samisk kultur. Jeg er kjent med at det i det sørsamiske området pågår stadige arealkonflikter. For fortsatt å kunne

oppretholde sørsamisk kultur og livsform må reindriftnæringen sikres utviklingsmuligheter gjennom et styrket arealvern. Jeg håper fortsatt at det skal være mulig å komme frem til løsninger som i tilstrekkelig grad tilgodeser de yngre aktive sørsamer som fortsatt vil satse på reindriften. Regjeringens erklærte politikk om vern av den samiske kultur får en spesiell dimensjon når det gjelder den sørsamiske minoritet i den større samiske minoriteten.

Det er med stor glede jeg registrerer det store engasjement og kreativitet i det sørsamiske miljøet for å sette i gang kulturelle og språklige prosjekter. Jeg vil gjøre mitt for å kunne bidra til å legge forholdene til rette for at den sørsamiske kulturen skal være en levende og bærekraftig kultur også i fremtiden.

Takk for oppmerksomheten!

Førsteamanuensis Jon Todal, Samisk høgskole

Referat frå Jon Todal sitt innlegg om stillinga for sørsamisk språk i dag

Jon Todal tok først opp mangelen på statistikk for sørsamisk språk og sørsamar. Det finst i dag ingen offentleg statistikk som vi kan vurdere språket si stilling ut frå, eller bruke som grunnlag for sørsamisk språkplanlegging.

Forutan lokalkunnskap og generelt inntrykk, finst det likevel to kjelder som kan brukast. Det eine er Samisk språkråd si store språkundersøking i 2000 og det andre er skulestatistikken. Todal splitta opp tala i

språkrådet si undersøking og berekna ut frå det at det var om lag 1000 menneske i Noreg som i år 2000 kunne forstå ein daglegdags samtale på sørsamisk. Av desse 1000 vurderer om lag 280 personar seg til å vera gode talarar av sørsamisk. Desse tala er svært usikre, men likevel dei beste vi har.

Skulestatistikken er derimot rimeleg sikker. Talet på foreldre som vel sørsamisk for ungane sine i grunnskulen, har vore aukande.

Tabell 1

Talet på elevar som fekk opplæring i sørsamisk i grunnskulen i Noreg 1993 – 2005

År	1994/ 5	1997/ 8	1999/ 0	2001/ 2	2004/ 5	2005/ 6
Elevtal	58	84	104	98	121	123

Tabell 1 viser at Talet på elevar som fekk opplæring i sørsamisk i grunnskulen i Norge, er meir enn fordobla dei siste 10 åra. Det tyder på aukande interesse for ei vitalisering av språket. Men tala i Tabell 1 skjuler at

berre få elevar enno får opplæring i sørsamisk som førstespråk. Viss vi splittar opp tala får vi ei fordeling på fagplanar som vist i Tabell 2:

Tabell 2

Talet på elevar i sørsamisk i grunnskulen i Noreg åra 2001 – 2005, fordelt etter fagplan

Fagplan	2001/ 02	2002/ 03	2004/ 05	2005/06
1. Sørsamisk som førstespråk	1	3	10	16
2. Sørsamisk som andrespråk	74	79	69	81
3. Sørsamisk språk og kultur	23	40	42	26
<i>Elevar i alt</i>	98	122	121	123

Sjølv om godt under 10 prosent av dei sørsamiske elevane i dag får opplæring i sørsamisk som førstespråk, ser vi at dette talet òg er stigande (iallfall har det stige dei siste fem åra).

Todal gjekk så over til å snakke om stillinga for språket utanfor skulen. For å strukturere ei slik framstilling brukte han UNESCO si faktor-liste for kor truga eit truga språk er. Desse faktorane vurderte Todal slik:

Tabell 3

Stillinga for sørsamisk språk i Noreg etter UNESCO sin skala for truga språk

Faktor	Tilstand	Poeng
Alderssaman-setjinga av talargruppa	Sørsamisk er mest brukt av besteforeldregenerasjonen og opp.	
Del som kan språket av heile folkegruppa	Ein minoritet av sørsamane seier at dei snakkar sørsamisk godt.	
Domene og funksjonar	Sørsamisk fungerer på få og avgrensa domene.	
Nye domene for språket og media	Språket blir brukt på nye domene som radioen og barnehagen.	
Tilgjengeleg skriftleg materiale	Det finst skriftleg materiale som born kan bruke for å lære å lesa og skrive språket.	
Offentleg haldning	Den offisielle norske holdninga er at dei samiske språka skal utviklast.	
Haldning i folkegruppa	Sørsamane sjølve er positive til å styrke språket.	
Dokumen-tasjon	Det finst grammatikk, ordbok, opptak og tekstar, men ikkje daglege media.	

Denne vurderinga byggjer på Todals eige inntrykk, og kan difor i høg grad diskutert. Det var da òg tilløp til slik diskusjon under foredraget.

gjekk så over til å snakke om eit anna språk som er meir truga enn sørsamisk, nemleg manx på Isle of Man i Irskesjøen. Det er vanleg å seia at manx er utdøydd. Utviklinga av talet på talarar av manx har vore slik:

Todal slo fast at sørsamisk etter desse faktorane verka å vera eit truga språk. Han

Tabell 4

Talet på talarar av manx 1871 - 2001

År	Folketal på Man	Talarar av manx	I % av folketalet
1871	54 042	13 350	25,04
1901	54 752	4 657	8,51
1911	52 061	2 382	4,58
1921	60 284	915	1,52
1931	49 308	529	1,07
1951	55 253	355	0,64
1961	48 133	165	0,34
1971	54 581	284	0,52
1991	69 788	643	0,92
2001		Ca 1600	Ca 2,00

Den siste som lærte manx som barn av innfødde eldre talarar, heitte Ned Madrell. Han døydde i 1974.

Ei samanlikning av situasjonen for manx og sørsamisk vil sjå omtrent slik ut ved hjelp av UNESCO si liste:

Tabell 5

Stillinga for sørsamisk og manx.

Faktor	Tilstand for sørsamisk	Tilstand for manx
Alderssamansetjinga av talargruppa	Sørsamisk er mest brukt av besteforeldregenerasjonen og opp.	Finst inga manxtalende aldersgruppe (ingen innfødde talarar)
Del som kan språket av heile folkegruppa	Ein minoritet av sørsamane seier at dei snakkar sørsamisk godt.	Ein svært liten minoritet (1,8% av folket på Man snakkar manx)
Domene og funksjonar	Sørsamisk fungerer på få og avgrensa domene.	Ingen manx domene utanfor éin barneskule
Nye domene for språket og media	Språket blir brukt på nye domene som radioen og barnehagen.	Språket blir brukt på nye domene som radioen og barnehagen
Tilgjengeleg skriftleg materiale	Det finst ein del skriftleg materiale som born kan bruke for å lære å lesa og skrive språket.	Det finst svært lite tilgjengeleg skriftleg materiale på manx
Offentleg haldning	Den offisielle norske holdninga er at dei samiske språka skal utviklast. Grunnlovsfesta.	Stort sett positiv holdning til å fremja språket. Isle of Man er sjølvstendig
Haldning i folkegruppa	Sørsamane sjølve er positive til å styrke språket.	Finst ei relativt lita aktivistgruppe som arbeider for språket.

Dokumentasjon	Det finst grammatikk, ordbok, opptak og tekstar, men ikkje daglege media.	Ein del eldre dokumentasjon, m.a. ei bibelomsetjing frå 1700-talet. Opptak av dei siste innfødde talarane.
---------------	---	--

Manx står svakare enn sørsamisk på alle område. Likevel seier mange på Man at situasjonen for manx ikkje er så mørk.

I 2001 vart det etablert ein skule der all undervisning foregår på manx. Skulen har i dag 42 elevar. Det ser ut til at desse elevane kjem til å snakke manx flytande (Todal bygde dette på eigne observasjonar etter to besøk ved denne skulen og på samtalar med lærarar og foreldre).

Todal snakka så ein del om skulemodellar, språkopplæring og kva som kunne vera effektivt og mindre effektivt for språk med få talarar. Han viste så til røyntene frå Man og viste vidare til at sørsamisk har betre føresetnader for å styrkje seg og igjen bli meir brukt, enn kva manx hadde da dei der begynte arbeidet for vitalisering.

Det blir snakka for lite om dei faktorane som faktisk kan verke til å fremja sørsamisk.

Førsteamanuensis Gro Ween, Universitetet i Oslo

Referat av innlegg om feltarbeid i sørsamiske områder – tema: ”Sørsamiske sedvaner”

Gro Ween var tilstede for å fortelle om artiklene hun skrev, på bakgrunn av sitt feltarbeid (NFR støttet post.doc.) i sørsamiske områder i 2002-2003. Den skriftlige bearbeidelsen av feltarbeidet har blant annet kommet ut som en Diedut (Nr.5/2005) i Nordisk Samisk Institutt's regi. Dette nummeret av Diedut har tittelen "Sørsamiske sedvaner, tilnæringer til rettighetsforståelser".

Gro Ween tilnærmer seg sørsamiske sedvaner fra tre ulike vinklinger, i tre artikler: Med utgangspunkt i et sørsamisk verdensbilde; ut fra den rettsoppfatning som er manifestert i en sørsamisk kulturell og politisk institusjon, og i dialog med rettsvesenet. Artiklene referer til hverandre, de inkluderer mange av de samme temaene og utfyller derfor hverandre, samtidig som de har ulike utgangspunkt.

Den første artikkelen, "Infør Lif eller død".. bidrar til å bygge opp en bakgrunnsforståelse som gir kontekst til eksisterende sørsamiske sedvaner.

Sedvaner plasseres her innenfor et sørsamisk verdensbilde. Artikkelen søker å vise sammenheng mellom hva som tidligere har blitt beskrevet som separate institusjoner. Den legger vekt på tilstedeværelse av kulturelle føringer gjennom ulike tidsperioder, som skaper resonanser mellom praksis og ideologi.

Den andre artikkelen, "Saemien Sijte"... analyserer denne sørsamiske institusjonen

som en manifestasjon av en sørsamisk rettsoppfatning.

Artikkelen understreker at sedvaner er sentrale for en sørsamisk rettsoppfatning, men at aspekter av en rettsoppfatning også endrer seg over tid, og er knyttet til samenes posisjon i et nåtidig samfunn. Som Saemien Sijte som institusjon illustrerer, beskriver ikke en rettsoppfatning kun sedvane, men også effekter av tidligere og nåtidig diskriminering, samt nye behov som samfunnets utvikling medfører, og behov som er knyttet til urfolks posisjon innenfor en global verdensordning.

Den tredje artikkelen, "Rett og antropologi.." tilnærmer seg sedvanebegrepet som et møte mellom tre ulike parter; mellom premissleverandøren rettsvesenet og de norske lover, samer, og antropologer som ekspertvitner. Denne artikkelen tar for seg samenes forhold til retten og problematiserer samtidig hvordan sosialantropologer som aktører i retten kan representere sørsamiske sedvaner, på en måte som tilfredsstillende samiske, antropologiske og juridiske kriterier.

Dette nummeret av Diedut er delt ut til alle medlemmene av Sametinget, og til medlemmer av det nye samerettsutvalget. Gro Ween har også sendt kopier til de hun har lånt bilder av, og til så mange av de hun har jobbet med som hun hadde mulighet til. Ween benyttet også anledningen til å takke for godt samarbeid, og uttrykte ønske om at dette skulle kunne fortsette.

Maja Dunfjeld, Førsteamanuensis i duodji. Samisk Høgskole

Duedtie jih áarjelsaemien gieles - Duodji og sørsamisk språk

I dette foredraget vil jeg se på *duedtie* (*duodji*) og sørsamisk språk som ressurs med samisk tradisjonelle kunnskaper. Duodji er nordsamisk og benyttes som et felles begrep for samisk håndverk. Jeg benytter her *duedtie* som er sørsamisk og står for det samme.

1. Hva er kulturkompetanse? språk, snakke sitt morsmål, *duedtie* (*duodji*) og mestre håndverkskunnskaper, næringsutøvelser m.m. Det er å kunne nyttiggjøre seg de erfaringer, kunnskaper og viten som våre forfedre har hatt som sine, og som våre foreldre og besteforeldre hadde som leveregler med påbud og forbud, normer og verdier. Det er kunnskaper som vi selv, foreldre og besteforeldre forventer at vi skal kunne. Traderte kunnskaper er kunnskaper som er blitt videreført i minst tre generasjoner. I det samiske samfunnet hadde hele familien ansvar for den oppvoksende generasjonen. Det kom klart fram i intervju med de eldre menneskene som var informanter til hovedfagsoppgaven min i duodji (1989). Hadde et barn spesielle evner og anlegg for håndverksutøvelse kunne det barnet bli valgt ut til å overta spesielle kunnskaper, men det betyr ikke at de andre ble oversett. Alle i storfamilien hadde sine oppgaver etter alder og forutsetninger til å kunne mestre ulike handlinger og gjøre nytte i husholdet. Opplæringen skjedde på ulike plan etter behov, evner og personlig utvikling.

Når og hvordan videreføres de ulike *duedtie* tradisjonene og kunnskapene i dag? Hjemme? av *tjiddtjie gon aehtjie? jiekie gon jijmie? seasa gon maake? aajja gon aahka?* (mor og far? tanter og onkler? beteforeldre?)

Vi vet alle at slik samfunnsutviklingen er blitt er barna borte for å gå på skole. Vi stoler i dag på at skolen skal føre kulturkunnskaper videre.

Ut fra det jeg vet, så er det ikke blitt gitt studietilbud på høgskolenivå i *duodji/duedtie* i det sørsamisk område siden Alta lærerhøgskole hadde et desentralisert kurs over to år her i Hattfjelldal på begynnelsen av 1980-tallet. Det er ingen som tar ansvar for det estetiske emnet som *duedtie/duodji* er i skolen fordi det stilles ingen krav til pedagogikk og metode (didaktikk) på sameskolene i Hattfjelldal og Snåsa. Samisk Høgskole i Kautokeino gjorde et forsøk på å gi et tilbud gjennom et desentralisert studie i *duedtie*, lokalisert til Snåsa i 2004. Samisk Høgskole fikk ikke finansiering til studiet. Høgskolen i Levanger stilte seg positiv til et samarbeid og kunne stille lærer til sørsamisk språk. Samisk Høgskole hadde selv lærer i *duedtie*. Det ble søkt om del finansiering fra Sametinget, men det ble avslag. Sametinget hadde låst sine midler til sørsamisk for flere år framover. Vi anket og sendte søknaden til ny adressat i Sametinget. Men ingen penger ble bevilget til prosjektet. Sørsamiske behov i opplæring av samiske tradisjonelle kunnskap, duodji og språk, blir ikke tatt alvorlig og prioriteres ikke av de bevilgende myndigheter.

Tradisjoner - må de læres? Eller er det noe man arver?

Tradisjonene har verdier og normer og styres av kulturelle regler.

Kunnskaper kan ingen arve, alle måtte ha en kulturell innføring gjennom sosialisering og

deltakelse, hvor man selv får høste kunnskaper utav egne erfaringer i ulike tema.

Når og hvordan kan vi skape et slikt læremiljø for *duedtie*?

Fagmetodisk tar jeg utgangspunkt i "taus kunnskap". I de estetiske vitenskapene vil det være flere nivåer av kunnskap. Taus kunnskap er et begrep for kunnskap i handling, og er for det første en kunnskap som man logisk ikke kan formuleres fullstendig i språklig form, eller utviklet tilstrekkelige begreper til å uttrykke, fordi utøvelsen skjer praktisk og traderes fra en eldre til en yngre eller fra en mester til en lærling. I Wittgensteins senfilosofi utvikles språkbegrepet til å inkludere gester, miner, ansiktsuttrykk, kroppsholdninger og situasjonsbeherskende måter å utføre handlinger på. Deler av det som formidles og overføres i en slik læringsprosess karakteriseres som ferdighetskunnskap og fortrolighetskunnskap. Man lærer bl.a. å kjenne konkrete eksempler på kvalitetsarbeid og det som er mindre bra arbeid. Det er en type kunnskap som kun delvis lar seg artikulere med ord. Ved å være deltaker i ulike praksiser læres en opp til å kunne bruke redskaper, og det skjer i hovedsak ved å innøve de rette grep og bevegelser, samt ved korrigerende av egne forsøk. De beskrivelser som forekommer i læringsprosessen har utelukkende karakter av små hint, som ledsages av fremviste eksempler og korrigeringer. Betydelige aspekter ved estetisk kunnskap synes bare å kunne komme indirekte til uttrykk i språklig form. Det er fordi estetiske erfaringer av logiske grunner ikke kan sies direkte, og av den grunn forblir usagte og tause.

"Ferdighetskunnskap" er kunnskap en kan oppøve seg til å gjøre, og det kommer fullt til uttrykk i utøvelsen av et håndverk eller yrke. Praksis vil i denne sammenhengen innbefatte all virksomhet og kommunikasjon

med mennesker i omgang med natur der man trenger omdømme, men også ferdigheter. Selv grunnleggende kunnskap om naturen må omfatte praksis-perspektivet på en slik måte at det utdyper det artikulerte verbalspråket. I det samiske språket har man utviklet en rik terminologi på spesifikke naturfenomen. Den rike terminologien kan relateres til livsformen. Det å legge merke til og tolke ulike fenomener som skyene, vinden, snøen, horisonten, lyden i skogen og på fjellet, fuglenes og dyrenes bevegelser m. m. er en betingelse for å kunne overleve. Gjennom generasjoner har man kunnet trene og forfine sansene. Det er å tolke naturfenomener av ulike slag som er viktige ikke bare for det enkelte individ, men for hele det sosiokulturelle samfunnet. Ut fra den tause kunnskapsdimensjonen ser vi at ferdighetskunnskap er knyttet til menneskelig virksomhet og omdømme gjennom en praktisk dimensjon.

Det andre nivået er "fortrolighetskunnskap", det er en kunnskapsdimensjon som verken kan utøves eller uttrykkes i utøving av ferdigheter. Kunnskapsfeltet karakteriseres ved at det bare kan erverves egenhendig og ved å omgås den gjenstand eller det fenomen som er opphav til forståelsen, og ved at kunnskapen kun er tilgjengelig som førstehåndserfaring. Fortrolighetskunnskap synes å ha sitt mål i seg selv fordi den ikke kan brukes til noe annet som ligger hinsides seg selv. Kunnskapsformen kan ikke meddeles direkte til andre i påstandsmessig form. Likevel er fortrolighetskunnskap ikke prinsipielt ukommuniserbar. Kunnskapsformen kan overføres til andre ved hjelp av analogier, metaforer og konkrete eksempler *-duedtie*. Det synes å være en slik kommunikasjonsform som praktiseres i den estetiske diskurs. I møte med kunst og praktiske handlinger kan man derfor oppleve en taus beundring – en har ikke ord, eller en tyr til utsagn som: "Det er helt ubeskrivelig" eller "Du må oppleve det selv."

Vi registrerer her en begrensning av formidlingsmuligheter av estetiske erfaringer. Vi kan altså erverve oss kunnskaper om en gitt estetisk gjenstand uten at vi er i stand til å formidle erfaringen i form av utsagn til andre. I vitenskapelig sammenheng er det en tilbøyelighet til å arbeide ut fra den forståelsen at all viten er språklig formulerbar.

"Påstandskunnskap" er det tredje nivået, det er kunnskap som kan verbaliseres språklig og uttrykkes skriftlig. Dette handler også om hvilken rolle språket spiller ved overføring av sosial tradisjon og estetiske praksiser som *dáidda* / *duodji* (billedkunst og kunsthåndverk). Som jeg har vært inne på skjer overføring av kunnskaper ofte uten ord, stilltiende med henvisning til tradisjon.

Et spørsmål blir hvordan det er mulig å få forståelse og mening av *duodji* / *dáidda*. I tradisjonell samisk kunnskap benyttes nettopp sammenligninger, analogier og eksempler på form og billedlige uttrykk i forhold til ulike kontekster. En forutsetning er å innlemme de historiske og kulturelle kontekstene i fortolkningen av gjenstander, og se det i forhold til eierens eller brukerens "livsform", samt den tid og det rom gjenstandene ble laget og har fungert i. I tradisjon er begreper utviklet på bakgrunn av handlinger og erfaringer. Språket er derfor rikt utviklet innen fagområdet og det sør samiske språket blir kilden til påstandskunnskap hvor språket gjenspeiler kulturen og kulturkunnskaper.

Sørsamisk språk

Fagtermer og ulike ord og begreper beskriver spesifikke kulturkunnskaper. Språk er utviklet i kulturen og har utviklet ord og uttrykk til å dekke handlinger og ulike arbeidsprosesser. Likeså naturbeskrivelser hvor vi sanker materialene og språket har særegne uttrykk for hvilke egenskaper

materialene bør ha og hvilke krav som må tilfredsstilles. Ord beskriver de beste vekstforhold for ulike vekster og de mest brukte materialene m.m. Språket definerer ulike verktøy og redskaper som vi bruker til håndverksprossene og spesifiserer særtrekk for de ulike prosessene, gjenstandene, klærne, fremkomstmidler, ski og båter, pulker, hus og gammer m.m..

Fagplan

Målet er en fagmetodikk som tar opp i seg både *duedtie jih áarjelsaemien gieles* (duodji og sør samisk språk). Et integrert studietilbud der studentene får lære både sør samisk språk og duodji. Språket skal brukes som kommunikasjon mellom lærer og student. Språkbegreper læres for å kunne gi uttrykk for handling og prosesser underveis. Språkopplæringen er rettet mot faget *duedtie/ duodji* for lærere som skal undervise i *duedtie* i grunnskolen og for håndverksutøvere / kunsthåndverkere i faget.

30 studiepoeng som kan inngå i en bachelorgrad. 100 timer i samisk og 100 timer i *duedtie*. Til sammen 200 timer organisert undervisning. I tillegg påberegnes en del hjemmearbeid. Undervisningen er basert på ulike tema som er relatert til samisk språk og kultur. Aktiv deltakelse er avgjørende for utbyttet av studiet.

Duodji (duedtie) er kunst - og kulturfag, et estetisk fag i skolen, der det legges vekt på ferdigheter av ulike former. Studiet skal i tillegg gi kunnskaper om *duodji* fra ulike geografiske områder og kunst og håndverk fra andre arktiske urfolk. Gjennom arbeid med ulike materialer og teknikker få kunnskaper og erfaringer til forståelse og egen erkjennelse. Studiet skal gi kompetanse i undervisning i *duedtie* i grunnskolen. Fagdidaktikk er derfor en sentral del av studiet.

Professor Peter Skiöld og forsker Per Axelsson, Center for samisk forskning, Umeå

Samisk forskning i Sverige och frågan om urfolkens sårbarhet

Föreliggande artikel baseras på vårt föredrag från januari 2006 i Hattfjelldal. Inledningsvis behandlas utvecklingen av samisk forskning i Sverige för att sedan övergå till en diskussion om samerna som sårbar befolkning. Denna del av föredraget bygger på en kommande artikel och berör vad som kännetecknar sårbara befolkningar, om den samiska befolkningen kan betraktas som en sårbar befolkning och på vilket sätt begreppet kan vara användbart i studier av ursprungsbefolkningar.

CeSam och samisk forskning i Sverige

Forskning med samisk tematik tillmäts en ökande betydelse vid svenska universitet och högskolor. Under våren 2006 presenteras en kunskapsöversikt, *Hållbar rennäring och övrig sameforskning* som gjorts på uppdrag av regeringen. Översikten har som delsyfte att utröna var den samiskrelaterade forskningens möjligheter och behov föreligger. Klart är sedan länge att det finns en påtaglig relevans för mer forskning i såväl ett samiskt som ett nationellt svenskt perspektiv. Som en respons på det konstaterade forskningsbehovet etablerade Umeå universitet år 2000 Centrum för Samisk forskning (CeSam), med uppgift att stärka, utveckla och koordinera forskningen med samisk tematik. I slutet av 2005 togs dessutom ett samiskt namn för enheten; Vaartoe. Det betyder utsikt från en högt belägen utkiksplats på fjället. Dessutom utsågs politikern och föreståndaren för Gaaltijeh (Sydsamiskt Center) i Östersund, Ingvar Åhrén, till ny styrelseordförande.

För att kunna utveckla den samiska forskningen behöver bland annat infrastrukturen stärkas. Härvid är tillgången till ett omfattande källmaterial av stort intresse. Vid Umeå universitet pågår för närvarande ett omfattande arbete med att utifrån kyrkoboksmaterial bygga upp Befolkningsdatabas Sápmi. Den kommer att innefatta alla personer som varit bosatta i det samiska området från de nordligaste församlingarna till de sydsamiska områdena i Jämtland och Härjedalen. Databasen kommer att öppna världsunika möjligheter till studier av kolonisationsprocessen från en tidpunkt vid 1700-talets början, då samerna var nästan ensamma i området, till 1900-talets början då samerna befinner sig i minoritet i samtliga delar av området. Ett annat material av stort intresse är Vilhelmina Samiska Pressarkiv, som är ett digitaliserat arkiv med drygt 70 000 tidningsartiklar som berör samerna under perioden 1966-2002.

Ett flertal svenska utredningar har under de senaste åren påtalat att deras arbete försvårats av att de inte haft tillgång till ett tillräckligt kunskapsunderlag. Detta har bland annat innefattat utredningen om jakt- och fiskerätten i fjällvärlden, utredningen om Sveriges ratificering av ILO 169 samt flera utslag vid domstolar som behandlat tvister mellan samebyar och markägare. Dessutom har studier bekräftat att allmänhetens kunskap om samer är mycket begränsad, förenklad och ofta stereotyp. Från samiskt håll framhålls att det behövs mer forskning om språk, kultur, rennäring och politiska processer. För att en mer omfattande forskning med samisk tematik ska kunna

förverkligas måste aktiviteterna innefatta betydligt fler ämnesområden än vad som är fallet idag. Vid Umeå universitet finns till exempel ingen forskning vid vare sig den juridiska eller statsvetenskapliga institutionen. Inte heller fakulteten för Lärarutbildning erbjuder sina studenter något kursmoment som inkluderar det samiska. CeSam ser som en viktig del av sin verksamhet att ändra på dessa förhållanden.

Det behövs också en ökad rekrytering till den samiska forskningen. Denna byggs lämpligen upp underifrån genom att fler studenter får möjlighet att skriva uppsatser och examensarbeten med samisk tematik. För att understödja denna process har CeSam med finansiering från Sametinget instiftat två studentstipendier, som ska delas ut till samiska studenter vilka skrivit bra och intressanta uppsatser under de senaste åren. De första stipendierna kommer att delades ut under våren 2006.

Konkreta forskningsresultat realiserar oftast inom ramarna för mer omfattande projekt. CeSam leder flera sådana. Dels ingår enheten i konstellationen Centrum för Befolkningsstudier, som under 2005 av Vetenskapsrådet utsågs till en av tio starka forskningsmiljöer i Sverige. I detta sammanhang kommer projektet Kolonisationens konsekvenser att genomföras, i syfte att utröna de demografiska förändringarna vad gäller hälsa, familjebildning, barnafödande, näringar, bosättningar och flyttningar. Andra projekt som kan nämnas handlar om rendriftens ekonomiska tillpassning, den åldrande befolkning, kulturanalys i ett nordiskt perspektiv, hälsostudier och undersökningar av den bild media givit av samerna under de senaste femtio åren.

Den samiska forskningen har också ett internationellt ansvar att ta. Jämfört med ursprungsbefolkningar i andra länder har

samerna lyckats relativt väl med sin politiska mobilisering, med att tillförskaffa sig en god hälsa och med att bevara kulturella värden. De erfarenheter detta medfört och de metoder som visat sig framgångsrika måste analyseras och förmedlas till omvärlden.

Perspektiv på urbefolkningars sårbarhet

Ett ständigt ökat antal internationella studier behandlar så kallade "vulnerable populations". Studier som involverar "sårbara befolkningar" gäller främst hälsa eller katastrofer men alltför forskningsområden har börjat använda begreppet. Men vilka befolkningar bedöms vara sårbara? Ja, det är ett svårfångat begrepp men i de flesta fall räknas, äldre, barn, kroniskt sjuka men också urbefolkningar som sårbara befolkningar. Och mot vad är då dessa befolkningsgrupper sårbara? Inte heller detta ger något homogent svar utan är komplext och kontextbundet. I folkhälsostudier brukar de befolkningsgrupper lyftas fram som saknar exempelvis, fysiska förutsättningar, utbildningsbakgrund språkliga uttrycksmedel eller finansiella möjligheter att se om sin egen hälsa. Men studier av sårbara befolkningar kan också fokusera på framtida hot mot befolkningars miljöer eller traditionella näringar.

Samerna – en sårbar befolkning?

I egenskap av ursprungsbefolkning sorterar den samiska populationen under rubriken sårbar befolkning men är det verkligen en korrekt bild? I den samiska historien finns goda exempel på att så är fallet, då det länge existerade stora hälsoskillnader mellan den svenska majoritetsbefolkningen och den samiska befolkningen. Under 1800-talets senare del och en bra bit in på 1900-talet fanns också ett kulturhierarkiskt (rasbiologiskt) synsätt som betraktade samer som sårbara. Ett citat från en motion 1891 illustrerar tydligt detta:

”lappen är nomad på en lägre kulturgrad, vilken nästan med naturnödvändighet måste vika för den bofaste med högre kultur samt småningom tyna bort och dö. Må staten därför ägna lappen sådan omvårdnad att han, utan att förorättas må få dö ifred.” [citrat ur Lennart Lundmark, *Lappen är ombytlig, ostadig och obekvämt*, 2002, s 41]

I själva verket utfördes demografiska undersökningar i början av 1930-talet med syftet att undersöka om samerna som befolkningsgrupp skulle gå under. Dessa studier visade dock att så inte var fallet, de var inte alls i farozonen att dö ut. Det går att konstatera att till skillnad från många andra urfolk är de generella demografiska förutsättningarna för den samiska befolkningen väldigt bra. Exempelvis har nygjorda jämförelser av hälsosituationen mellan svenskar och svenska samer visat att det inte längre existerar några skillnader mellan befolkningarna. I ett internationellt urfolksperspektiv är detta exceptionellt. Urbefolkningar i Australien visar fortfarande en mortalitet som är i paritet med den vita majoritetsbefolkningens dödlighetsmönster från inledningen av 1900-talet. Men finns det då ingen egentlig hotbild mot den samiska befolkningen? Svaret är avhängigt hur man betraktar begreppet ”sårbarhet”. Om man vidgar perspektivet till att omfatta annat än hälsa och död kan vi fastslå att det finns flera områden där samerna i likhet med andra urfolk är synnerligen sårbara – men sårbarheten är främst riktad mot kulturella aspekter. I det följande går vi igenom sårbarhetsbegreppet och sätter det i en samisk och urfolkskontext, men vill samtidigt signalera för att redogörelsen här är något schematisk och fler ingående studier skulle behövas.

Exempel på urbefolkningars sårbarhet

Statistik

Det sägs i närmast varje beskrivning, såväl svensk som samisk, att den samiska befolkningen i Sverige idag uppgår ungefär 20 000 personer. Var kommer dessa uppgifter ifrån och är de egentligen korrekta? När man närmar sig frågan visar det sig att dessa siffror bygger på en utredning från 1975 och att då använde man statistik med angränsning till rensköttsel för att räkna ihop detta. År 1975 sade utredarna att antalet var 17 000 och de projicerade att år 2000 skulle denna siffra öka med tretusen individer. För att kunna utföra hälsostudier där den samiska och svenska befolkningen jämfördes byggdes av Södra Lapplands forskningsenhet i inledningen av 2000-talet en databas där rensköttselrelaterat material kompletterades med röstlängden till Sametinget. Slutsatserna forskarna vid enheten dragit är att den samiska befolkningen (ur genealogiskt hänseende) är närmare 50 000 individer. Skulle man bara använda rensköttselrelaterat material hade befolkningen uppgått till 16 000. Det här visar på en problematik där en stat bestämmer hur samisk identitet ska förstås – vem som får vara same och inte. Det statistiska underlaget gällande urfolk är generellt undermåligt. Även om det genom olika former för självidentifiering i våra dagar blivit mer pålitligt, finns ett statistiskt arv där tidigare urfolks generationer statistiskt ”utraderats” om de inte hållit på med traditionella sysslor. Detta visar på en sårbarhet där stater genom klassificeringar kraftigt kan decimera en urbefolkning genom att definiera deras statistiska identitet. Och det ger en demografisk effekt som är synnerligen svår att överblicka.

Språk

Historiskt har samiskan, precis såsom andra urfolks språk, undertryckts varje stats majoritetsspråk. Detta håller på att förändras och samiskan har numera fått status som minoritetsspråk i Sverige. Dock har man ännu inte tagit hänsyn till att ”samiskan” inte

är ett språk. Det finns minst tre språkgrupper (öst-, central- och sydsamiska) och inom dessa finns ytterligare distinkta dialektala varianter. Språket är viktigt för en kulturs överlevnad. Språket är också av betydelse om man önskar rösta i Sametinget, rätten till att rösta hänger bland annat samman med att kunna visa att samiska har talats av antingen ens föräldrar eller farföräldrar.

Språket sägs också vara en karta över verkligheten. Färre och färre talare kommer således att påverka ett urfolks kultur. I ett sårbarhetsperspektiv framstår därför språket som känsligt, men samtidigt påverkningbart om fler och fler ges möjlighet och väljer att lära sig språket.

Närings/ekonomi

Många samiska rättigheter är knutna till om man är medlem i en sameby. Det är exempelvis bara medlemmar i en sameby som får bedriva renskötsel och de äger också rätten att jaga eller fiska inom samebyarnas områden. Rennäringen är vidare en erkänt stark bärare av den samiska kulturen och för att kunna bedriva den (främst extensiva renskötseln) så behövs stora landarealer. Rättegångsprocesser rörande markrättigheter utgör ett hot mot denna verksamhet och således mot det samiska samhällets fortlevnad. Stora industrier som gruvnäring och vattenkraft påverkar inte bara samerna, utan också många andra urfolk. Industriernas syn på hur naturens resurser ska nyttjas överrensstämmer sällan med urfolkens och deras traditionella livsstil.

Religion

Koloniserande kulturer tar ofta med sig nya religioner till den koloniserade befolkningen. Så skedde även vid kolonisationen av lappmarken. Den samiska befolkningen betraktas idag generellt som protestanter men man har tidigare haft en shamanistiskt präglad religion. Kristnandeprocesser påbörjades under 1600-talet och försvagade successivt den samiska religionen, vilket har

lett fram dagens situation. I och med att man tvingas genom denna transition tvingas man också ge upp delar av sin kultur. Samer har som befolkningsgrupp dock klarat av denna transition men vi känner till att vissa befolkningsgrupper enbart hålls samman av sin gemensamma religion såsom de som bekänner sig till judendomen.

Gränsdragningar/Reservat

Sápmi är ju benämningen på samernas land. Fyra nationalstaters gränsdragningar har påverkat hur Sápmi historiskt och idag har utformats. Gränsdragningarna har ibland också inneburit att den samiska befolkningen tvångsförflyttats eller stängts ute från sina traditionella områden på grund av staternas politik. Dessa omständigheter är tyvärr på inget vis unika för den samiska befolkningen utan delas av många urfolk. Som bekant sattes indianerna i Nordamerika i reservat under 1800-talet, denna tanke fördes även fram i 1800-talets Sverige men blev inte verklighet. Ur ett sårbarhetsperspektiv kan konstateras att nationalstaters sätt att sätta administrativa gränser leder till problem för urfolk.

Stereotyper och kulturella skillnader

Precis som i fallet med statistik är majoritetssamhällets förmåga att generalisera och kategorisera urfolk ett problem. Vi kan ofta läsa att samer tror, vill eller tänker saker men problemet är att samer som grupp inte är homogen och inte delar en åsikt. Inte heller är kulturen så ensartad som den ofta framställs utan beror på geografi, näring, språk och inte minst individer. Dagsaktuella studier visar att den svenska befolkningen generellt har en väldigt stereotyp bild av samer. De är definierade som renskötande nomader i färgglada kläder och de lever och verkar på fjället. Trots att svenska staten har börjat få upp ögonen för detta har det tyvärr till dags dato hänt alldeles för lite vad gäller informationen om

samer i media, skolböcker och till allmänheten.

Utbildningsväsende

Förutsättningar för urfolk att erhålla en utbildning oavsett nivå skiftar mycket. Generellt kan sägas att den oerhört sällan bedrivs på urfolkens språk. År 1842 införde man i Sverige ett allmänt skolsystem. Ambitionen var att alla barn skulle gå i skola men ganska snart blev man varse att den samiska befolkningens barn var svåra att passa in i det systemet. Därför uppstod så småningom nomadskolor där barn undervisades i kåta. En bit in på 1900-talet introducerades internat för de samiska barnen och de fick flytta hemifrån i ung ålder. Ett av problemen med dessa skolor, förutom att barnen skildes från sina föräldrar, var att det samiska språket inte fick användas. Man lärde sig läsa och skriva på svenska. Inte heller uppmuntrades det till undervisning om det samiska samhället och kulturen. Konsekvensen blev kort och gott att många samiska barn inte fick möjligheter att känna det samiska språket och kulturen, utan blev indoktrinerade av det svenska samhället. Det här problemet följer också med fram till idag då rätten att rösta till Sametinget hänger samman med färdigheter i det samiska språket. De generationer som gick på dessa nomadskolor är de som avgör om deras barn eller barnbarn äger rätt att rösta.

Självbestämmande

Samer har traditionellt sett till naturen som källan till både den materiella och andliga kulturen. Det samiska samhället har därför historiskt inte haft ett strikt system av landägande. Istället sågs land som omöjligt att äga, på samma sätt som det är omöjligt att

äga rättigheterna till att få andas luft. Det historiska samiska samhället var därför

orienterat mot ett funktionellt sätt, ett sätt att leva i symbios med vatten och jord. Veli-Pekka Lehtola beskriver följande:

Peasant societies moving into Sápmi attempted to control nature. This was in direct conflict with traditional Sami world-views. The spread of technical, industrial culture into Sápmi has created many problems. Forestry, hydroelectric power plants and reservoirs, mining, recreation and conservation all compete for the use of nature in the same place at the same time. The needs of a small population are generally overlooked. This is why ownership of land and waters in the North is a crucial issue for the future of Sami and Sápmi. Outsiders have assumed control over natural resources that Sami have relied upon – it is very controversial whether there is a satisfactory legal base for these circumstances. Many Sami believe that the balance between people and Nature can be restored only by respecting the knowledge gleaned by Sami living close to nature through the ages [Lehtola, *The Sami People – Tradition in Transition*, 2002, s 88].

Sametinget i Sverige hävdar rätten till självbestämmande och försöker idag få politiskt inflytande över rättigheterna till land och vatten i Sápmi. Naturen är basen för såväl den samiska som många andra urbefolkningars levnadssätt och när koloniserande kulturer begränsar dessa möjligheter blir ett urfolk och dess kultur synnerligen sårbar.

Avdelingsleder Knut Berntsen, Høgskolen i Nesna

Seminarkonklusjon

CESAMS samiske benevnelse ”Vaartoe” passer for dette seminaret. Dette har vært ”en utsikts plass fra høgfjellet”. Min konklusjon av seminaret kan sammenfattes i 7 punkt:

1. Seminaret har vist at det er sterk og ekte samepolitisk fokus på sørsamiske problemstillinger og behov. Dette gjelder både på norsk og svensk side.
2. På tross av små tall i statistikkene så er det et strekt økende antall samer som velger sørsamisk som førstespråk. Satstinga på språkopplæring må styrkes ytterligere.
3. Nærmere 40 institusjoner eller organisasjoner var representert på dette seminaret. Dette viser at det er en sterkt vilje og ønske om mange aktører til å bidra i å styrke sørsamisk kultur og språk.
4. Seminaret har vist og fokusert på at det er dukket opp meget dyktige sørsamiske kunstnere. Dette er viktig og skaper forbilder for andre. Det er viktig å gi bedre rammevilkår for sørsamiske kunstnere.
5. For 3.året på rad må vi konstatere at de norske og svenske politikerne fortsatt er fraværende. Disse bør utfordres til å sette samiske problemstillinger på den regional- og lokalpolitiske dagsorden.
6. Innledningene på årets seminar fortjener et stort publikum. Høgskolen i Nesna vil derfor også i år produsere en seminarrapport der innledningene skriftliggjøres. Rapporten distribueres til innleiderne, aktuelle institusjoner og organisasjoner. Den kan også kjøpes til kostpris ved å kontakte Høgskolen i Nesna. Ring N-75057800.
7. Det er behov for et nytt seminar, Arrangørene inviterer derfor til nytt seminar her i Hattfjelldal 25.og 26.januar 2007.

Deltakerliste

Efternavn	Förnamn	Institusjon	Padr
Dunfjeld	Grethe	Sametinget	7760 Snåsa
Johansen	Kevin	Sametinget	7760 Snåsa
Bergsnev	Irene	Vefsn bibliotek	8651 Mosjøen
Berntsen	Knut	Høgskolen i Nesna	8700 Nesna
Idivuoma	Susanne	DAUM	90420 Umeå
Dalen	Hege		8690 Hattfjelldal
Dahl Hansen	Hans P	Høgskolen i Nesna	8700 Nesna
Alenius	Björn	LSS	Blattnicksele
Israelsson	Inger	LSS	Blattnicksele
Nicolaisen	Kjell		8922 Sömna
Einmo Jürgensen	Ada	Åarjelhsaemien Teatere	8601 Mo
Heggstad	Andre	Fylkesmannen i Nordland	8002 Bodø
Ween	Gro	Senter for menneskerettigheter, UiO	
Utsi	Gunn Marget	Vefsn Landbruksskole	8690 Hattfjelldal
Kappfjelli	Berit	Vefsn Landbruksskole	8690 Hattfjelldal
Lindmark	Anita	Länsbiblioteket i Västerbotten	90178 Umeå
Lundmark	Staffan	DAUM	90420 Umeå
Landvik	Tordis	Høgskolen i Nesna	8700 Nesna
Beijer	Mai	Myndigheten for skoleutvikling	11335 Stockholm
Wennerholm	Mats	Myndigheten for skoleutvikling	11335 Stockholm
Olsson	Britta	Myndigheten for skoleutvikling	11335 Stockholm
Stålnert	Birgitta	Kompani Nomad	
Israelsson	Per Martin	Sametinget Sverige	92064 Tärnaby
Axelsson	Anders	Sametinget Sverige	92064 Tärnaby
Pittsa Omma	Kerstin	Sameskolstyrelsen	Jokkmokk
Stångberg	Sigrid	Sameskolstyrelsen	92064 Tärnaby
Gaup M	Karin	UiT	Alveveien 95D, Tromsø
Wadensten	Hillevi	Västerbotten museum	90304 Umeå
Lindblad	Tomas		90627 Umeå
Clausen	Jörn	Høgskolen i Nesna	8700 Nesna
Berg	Da-Arild	Høgskolen i Nesna	8700 Nesna
Burman	Lena	Fatmomakke	Vilhelmina
Granefjell	Laila	Susendal skole	Hattfjelldal
Johansen	Hallstein	Vefsn vid.skole	Mosjøen
Kleven	Angsar	Helgeland museum	
Kristoffersson	Elsa	Fatmomakke	Vilhelmina
Larsen	Tone Marie		Stenkjer
Skaltje	Egil	ARRAN	Tysfjord
Stien	Kirsten	Høgskolen i Nesna	8700 Nesna
Suders	Johanna	Prosjekt Sagavägen	Vilhelmina

Sundset	Inger-Lill	Nordland fylkeskommune	8048 Bodø
Ulfstad	Annelie	Arbeids- og inkluderingsdep.	Oslo
Vangberg	Åsta		Trondheim

Inledare-föredragande:

Efternamn	Förnamn	Institution
Jonassen	Jarle	Sametinget
Langert	Jeanette	Kompani Nomad
Baer	Lars-Anders	Sametinget Sverige
Todal	Jan	Samisk Høgskola
Joma	Liv Karin	Sametingets språkavdeling Snåsa
Stinnerbom	Ola	Kompani Nomad
Dunfjell	Maja	Samisk Høgskola
Evjen	Bjørg	Universitetet i Tromsø
Skjøld	Peter	CESAM Umeå
Axelsson	Per	CESAM Umeå
Larsen	Ove	Høgskolan i Nesna
Lorås	Jostein	Høgskolan i Nesna
Berntsen	Knut	Høgskolan i Nesna
Bonsaksen	Sten Rino	Høgskolan i Nesna
Dunfjell	Sigbjörn	Høgskolan i Trøndelag
Öksendal	Kjell	Vefsen vidaregående skole
Somby	Lawra	
Fagerhjelm	Paul	
Sparrok Larsen	Ragnhild	
Ween	Gro	Universitetet i Oslo

Bokbussen

Efternamn	Förnamn	Institution	Padr
Kappfjell	Tom	Sørsamisk bokbuss	Hattfjelldal
Kappfjell	John	Sørsamisk bokbuss	Hattfjelldal
Wognild	Petra	Sørsamisk bokbuss	Hattfjelldal

Sameskolan + Övriga:

Efternamn	Förnamn	Institution	Padr
Aasen	Sonja	Sijti Jarng	Hattfjelldal
Andersson	Sölvi	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Balto	Harald	Sijti Jarng	Hattfjelldal
Brustad	Tove	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Daneborg Steinfjell	Aina	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Kappfjell	Betty	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Kappfjell	Marit	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Krutådal	Unni	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Kvittfjell	Roy Arne	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Lundström	Kjell-Åke	Sijti Jarng	Hattfjelldal
Nordmo	May	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal
Rustad	Else	Sameskola Hattfjelldal	Hattfjelldal

Fredrikke – Organ for FoU-publikasjoner – Høgskolen i Nesna

Fredrikke er en skriftserie for mindre omfangsrige rapporter, artikler o.a som produseres blant personalet ved Høgskolen i Nesna. Skriftserien er også åpen for arbeider fra høgskolens øvingslærere og studenter.

Hovedmålet for skriftserien er ekstern publisering av Høgskolen i Nesnas FoU-virksomhet. Høgskolen har ikke redaksjonelt ansvar for det faglige innholdet.

Redaksjon

Hovedbibliotekar

Trykk

Høgskolen i Nesna

Omslag

Grafisk design: Agnieszka B. Jarvoll

Trykk: Offset Nord, Bodø

Opplag

Etter behov

Adresse

Høgskolen i Nesna

8701 NESNA

Tlf.: 75 05 78 00 (sentralbord)

Fax: 75 05 79 00

E-postmottak: ninfo@hinesna.no

Oversikt utgivelser Fredrikke

Hefter kan bestilles hos Høgskolen i Nesna, 8700 Nesna, telefon 75 05 78 00

Nr.	Tittel/forfatter/utgitt	Pris
<u>2006/6</u>	Psykologisk subdeprivasjon hos barn i tidlige leveår og konsekvenser for den semantiske og fonologiske språkutviklingen / Oddbjørn Knutsen	50,-
<u>2006/5</u>	Phonetics : A Practical Course (cd-rom) / Patrick Murphy	100,-
<u>2006/4</u>	Barn og unges digitale hverdag : lærere og lærerstudenter diskuterer overgrepssproblematikk i digitale medier / Per Arne Godejord (red.)	250,-
<u>2006/3</u>	News og BitTorrent som verktøy for formidling av overgrepssmateriale : studentrapporter fra Prosjekt Gå inn i din tid, 1.år bachelor informatikk, HiNe / Per Arne Godejord (red.)	40,-
<u>2006/2</u>	Learning Management System og foreleserens opplevelse av jobbytelse / Laila Johansen Matberg og Tom Erik Nordfonn Holteng	50,-
<u>2006/1</u>	Samspillet betydning for den semantiske og fonologiske språkutviklingen i tidlige leveår / Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2005/11</u>	IKT-basert norskundervisning i utlandet / Ove Bergersen (red.)	85,-
<u>2005/10</u>	Drama Nettverk : rapport fra samling på Nesna 20. – 23. oktober 2004 / Anne Meek m.fl. (red.)	95,-
<u>2005/9</u>	Slik vi ser det : hva synes studenter om sin egen IKT-kompetanse etter avsluttet allmennlærerutdanning? / Laila J. Matberg og Per Arne Godejord (red.)	35,-
<u>2005/8</u>	Praksiskvalitet i allmennlærerutdanningen : en studie av adopsjonspraksis ved Høgskolen i Nesna / Kåre Johnsen	90,-
<u>2005/7</u>	Argumenter for og erfaringer med fysisk aktivitet i skolen hver dag : en analyse av et utvalg relevant litteratur og prosjekter i og utenfor Nordland / Vidar Hammer Brattli og Kolbjørn Hansen	55,-
<u>2005/6</u>	Praksisorientert lærerutdanning : presentasjon og evaluering av Dalu 2003 (rapport 1 og 2) / Hallstein Hegerholm	145,-
<u>2005/5</u>	Kjønnsrelatert mobbing i skolen : utfordringer for lærerprofesjonen / Arna Meisfjord	30,-
<u>2005/4</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet (2.utg) / Patrick Murphy	45,-
<u>2005/3</u>	Om styrking av samisk språk og identitet med vekt på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjellidal 27.-28.januar 2005 / Knut Berntsen (red.)	60,-
<u>2005/2</u>	Norsk som minoritetsspråk – i historisk- og læringsperspektiv / Harald Nilsen (red.)	75,-
<u>2005/1</u>	Mobbing i skolen : årsaker, forekomst og tiltak / Oddbjørn Knutsen	55,-
<u>2004/13</u>	IKT skaper både variasjon og læring / Per Arne Godejord	30,-
<u>2004/12</u>	Deltids allmennlærerutdanning : opplæringsboka som verktøy i praksisfeltet / Patrick Murphy	45,-
<u>2004/11</u>	www.fruktkurven.no : systemering och utveckling av ett webbaserat abonnemang system / Peter Östbergh	90,-
<u>2004/10</u>	Utvikling av studentenes reflekterte og praksisrelaterte læring / Elsa Løfsnæs	90,-
<u>2004/9</u>	Utvärdering av IT och lärkulturer : ett samarbetsprojekt mellan Umeå Universitet och Høgskolen i Nesna / Peter Östbergh, Laila Johansen og Peter Bergström	85,-
<u>2004/8</u>	Med sparsomme midler og uklare odds : oppfølgingstilbud for nyutdanna lærere / Harald Nilsen og Knut Knutsen	100,-

<u>2004/7</u>	Proessen bak det å ta i bruk mappe som pedagogikk og vurderingsform / Tom Erik N. Holteng og Hallstein Hegerholm	60,-
<u>2004/6</u>	Utdanning og forskning innenfor samiske miljø på Helgeland og Västerbotten : rapport fra seminar i Hattfjelldal 22. – 23.januar 2004 / Knut Berntsen (red.)	70,-
<u>2004/5</u>	Behov for kompetanseheving innenfor reiselivsnæringa på Helgeland / Knut Berntsen og Ole Johan Ulriksen	35,-
<u>2004/4</u>	Evaluering av databasert undervisning av 3Bi ved Sandnessjøen videregående skole / Johannes Tveita	20,-
<u>2004/3</u>	Skolens verdigrunnlag i et rawlsiansk perspektiv / Ole Henrik Borchgrevink Hansen	25,-
<u>2004/2</u>	Multiplikasjon i småskole og på mellomtrinnet / Bente Solbakken (red.)	45,-
<u>2004/1</u>	Humanistisk eklektisme i spesialpedagogisk rådgivning / Oddbjørn Knutsen	45,-
<u>2003/9</u>	RedBull NonStop 2002 : utveckling av et web-baserat resultatrapporteringsystem för en 24 timmars mountainbike tävling / Peter Östbergh	50,-
<u>2003/8</u>	"Kan du tenke deg å jobbe for Høgskolen i Bodø" : om Høgskolen i Nesnas etablering av informatikkutdanning i Mo i Rana / Geir Borkvik	25,-
<u>2003/7</u>	Lærerutdannere i praksisfeltet : hospitering i barnehage og grunnskole / Oddbjørn Knutsen (red.)	55,-
<u>2003/6</u>	Teori og praksis i lærerutdanning / Hallstein Hegerholm	50,-
<u>2003/5</u>	Nye perspektiver på undervisning og læring : nødvendige forskende aksjoner med mål om bidrag av utvidet innhold i lærerutdanningen / Jan Birger Johansen	30,-
<u>2003/4</u>	"Se tennene!" : barnetegning – en skatt og et slags spor / Nina Scott Frisch	35,-
<u>2003/3</u>	Responsgrupper : en studie av elevrespons og gruppekultur - norsk i 10.klasse våren 2003 Korgen sentralskole / Harald Nilsen	80,-
<u>2003/2</u>	Informasjonskompetanse i dokumentasjonsvitenskapelig perspektiv / Ingvill Dahl	40,-
<u>2003/1</u>	"Det handler om å lykkes i å omgås andre" : evalueringsrapport fra et utviklingsprosjekt om atferdsvansker, pedagogisk ledelse og sosial kompetanse i barnehager og skoler i Rana, Hemnes og Nesna kommuner i perioden 1999-2002 / Per Amundsen	80,-
<u>2002/1</u>	Augustins rolle i Albert Camus' Pesten / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/6</u>	Etniske minoritetsrettigheter og det liberale nøytralitetsidealet / Ole Henrik Hansen	35,-
<u>2001/4</u>	Evaluering av prosjekt "Skolen som grendesentrum" / Anita Berg-Olsen og Oddbjørn Knutsen	70,-
<u>2001/3</u>	Fra Akropolis til Epidaurus / Tor-Helge Allern	40,-
<u>2001/2</u>	Hvordan organisere læreprosessen i høyere utdanning? / Erik Bratland	45,-
<u>2001/1</u>	Mjøs-utvalget og Høgskolen i Nesna : perspektiver og strategiske veivalg / Erik Bratland	30,-
<u>2000/11</u>	Implementering av LU98 / Knut Knutsen	120,-
<u>2000/9</u>	Moralsk ansvar, usikkerhet og fremtidige generasjoner / Kristian Skagen Ekeli	40,-

<u>2000/8</u>	Er dagens utdanningsforskning basert på behavioristisk tenkning? : drøfting av TIMSS' læreplanmodell fra et matematikdidaktisk synspunkt / Eli Haug	90,-
<u>2000/7</u>	Sosiale bevegelser og modernisering : den kommunikative utfordring / Erik Bratland	50,-
<u>2000/6</u>	Fådeltskolen - "Mål og Mé" / Erling Gården og Gude Mathisen	60,-
<u>2000/4</u>	Bidrar media til en ironisk pseudo-offentlighet eller til en revitalisering av offentligheten? / Erik Bratland	40,-
<u>2000/3</u>	FoU-virksomheten ved Høgskolen i Nesna : årsmelding 1998 / Hanne Davidsen, Tor Dybo og Tom Klepaker	35,-
<u>2000/2</u>	Maleren Hans Johan Fredrik Berg / Ann Falahat og Svein Laumann	150,-
<u>2000/1</u>	TIMSS-undersøkelsen i et likestillingsperspektiv : refleksjoner rundt dagens utdanningssektor og visjoner om fremtiden / Eli Haug.	30,-
<u>1999/2</u>	Kjønn og interesse for IT i videregående skole / Geir Borkvik og Bjørn Holstad	20,-
<u>1999/1</u>	Fortellingens mange muligheter : fortellingsdidaktikk med analyseeksempel / Inga Marie Haddal Holten og Helge Ridderstrøm.	70,-